

О. В. ГАЙДАМАЧУК

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР «НЕРІВНОЇ ВСІМ РІВНОСТІ»

Доведено, що у дослідженнях афоризму Г. Сковороди «нерівна всім рівність», що є заголовком до емблеми фонтану, бракує уваги до її деталей та їх осмислення. Висловлено думку, що деконструкція цієї унікальної композиції виявляє не тільки навмисно закладені в неї сенси (інтонації), а й дисонанси, які суттєво проблематизують (детонують) «навмисні» сенси, тим самим відкриваючи поле для нових досліджень.

Ключові слова: фонтан Г. Сковороди, людина-посудина, емблема, інтонація, детонація, світлове дерево.

О. В. ГАЙДАМАЧУК

АНТРОПОЛОГИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ «НЕРАВНОГО ВСЕМ РАВЕНСТВА»

Доказано, что в исследованиях афоризма Г. Сковороды “неравное всем равенство”, который является заголовком эмблемы фонтана, недостаточное внимание уделяется ее деталям и их осмыслению. Высказана мысль, что деконструкция этой уникальной композиции выявляет не только намеренно заложенные в нее смыслы (интонации), но также диссонансы, существенно проблематизирующие (детонирующие) эти намеренные смыслы, тем самым открывая поле для новых исследований.

Ключевые слова: фонтан Г. Сковороды, человек-сосуд, эмблема, интонация, детонация, световое дерево.

O. V. HAIDAMACHUK

ANTHROPOLOGICAL MEASUREMENT OF «UNEQUAL EQUALITY FOR EVERYBODY»

In the research of H. Skovoroda's aphorism “equality is unequal to all”, which is the title of the fountain emblem, a lack of attention to its details and their interpretation were revealed. The deconstruction of this unique composition helps to find out not only the intentionally embedded meanings (intonations), but also the dissonances that significantly problematize (detonate) the “intentional” meanings, thus opening the field for new research.

Key words: H. Skovoroda's fountain, man-vessel, emblem, intonation, detonation, the world tree.

Постановка проблеми. «Нерівна всім рівність». Зміст цього лаконічного сквородинівського афоризму істотно перевищує його формальні межі. Змістовну невичерпність афоризму доводять численні коментарі, тлумачення й інтерпретації, особливо ті, що спираються на запропоновану самим Г. Сковородою метафору фонтану з різними ємностями довкола. Під цими ємностями можна розуміти не тільки людей: «у міфологічних джерелах посуд фігурує в тому чи іншому образі ще до появи самої людини, тобто символізує вселенські явища та принципи» [7, с. 182]. Однак припустимо, що йдеться тільки про антропологічний вимір. Так, М. Рик впевнений, що саме «людина зображується в образі «посудини», яка наповнена Божественною сутністю» [9, с. 91]. М. Чижевський, інвентаризуючи використані Сковородою «символи відношення Бога та людини», першим у списку наводить саме людину – «посуд» [14, с. 142], нижче підкреслюючи зв'язок цього символу з євангельським образом Бога як джерела, що зустрічалися йому також у працях Тавлера, Франка і Готфріда Арнольда [14, с. 144]. Отже, антропологічний вимір символу «посуд» продукується тяглим культурно-історичним контекстом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. І. Варнавська, досліджуючи вплив ідей Г. Сковороди на становлення суспільної думки, згадує про ідею фонтану у Сковороди, який, на її думку, визнає «тільки одну нерівність – нерівність обдарувань і покликань, тобто нерівність

«природного» походження». Дослідниця переконана, що Сковорода таким чином «ратує за моральну перебудову світу шляхом подолання неспорідненої праці, бо саме вона породжує суспільні вади» [1, с. 160]. Отже, з одного боку, нерівність «природна», а з іншого боку, «суспільні вади» детерміновані неспорідненою працею (себто праця всупереч природним обдаруванням), так наче кожному його покликання відоме від народження, але дехто натомість свідомо обирає «несродну» працю і нещасне життя для себе і суспільства. Виглядає так, ніби «природа» має власні плани щодо долі кожної живої істоти. С. Лавренко, у свою чергу, зосередившись на пошуках змісту поняття щастя у практичній філософії Г. Сковороди, інтерпретує «яскравий образ фонтану» у нього як «Божу благодать» [6, с. 60], доступну кожній людині. У цьому тлумаченні «природу» заступає «Бог» і, отже, саме Бог має власні плани щодо долі кожної людини. Щастя здобувається через прийняття благодаті. О. Донченко, суголосно логіці бінарних опозицій (форма-зміст) пов'язує «нерівність» з об'ємом посудин, а «рівність» – з однаковим для всіх процесом наповнення і, отже, рівністю шансів і можливостей [3, с. 18]. Таким чином, акцент з «природи» чи «Бога» зміщується на нелінійну логіку ймовірності. О. Солецький ґрунтовно досліджує концепт води в емблематичному семіозисі Сковороди.

Метою даного дослідження є деконструкція емблематичного малюнку Г. Сковороди в антропологічному контексті афоризму «нерівна всім

рівність», щоб виявити інтонаційні і детонаційні шари його змісту і таким чином переосмислити структуру його значень і зв'язки між ними.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Сучасні дослідження актуалізують саме антропологічний вимір даного сквородинівського афоризму, причому майже завжди в контексті інтерпретації метафори фонтану. Однак аналіз афоризму через візуалізовану самим Скворородою метафору фонтану виявляє не тільки зумисні сенси (інтонації), а й такі, що хоч і не «підривають», але суттєво проблематизують (детонують) ці зумисні сенси.

Виклад основного матеріалу. Л. Ушкалов вважає афоризм нерівна всім рівність «універсальним принципом» [13, с. 14], адже «усі речі рівні, тому що вони різні» [13]. Рівні у своїй різноманітності (чи у своєму розрізненні). Цей же принцип скеровує руку Сквороди, коли він підкріплює метафору фонтану власним малюнком, сповненим «іконічності барокової емблеми» [5, с. 139]. Тобто малюнок (рисунок 1) не просто доповнює текст, а містить власні символічні змісти. Варто сказати, що фонтан – не єдиний малюнок Сквороди. Він відкриває низку інших барокових емблем до філософського діалогу Сквороди «Разговор, называемый алфавит, или букварь мира». О. Солецкий звертає увагу, що, по-перше, цей малюнок розташований окремо від решти 15 малюнків; що, по-друге, він не є копією, на відміну від цих 15 малюнків, які з незначними відмінностями відтворюють емблеми з амстердамського збірника «*Symbola et emblemata selecta*» (840 емблем). Ця збірка, вийшовши друком у 1705 р., укладена на основі збірки «Девізи й емблеми...» Д. де ла Фея – книги, яка була надзвичайно популярна у французьких і німецьких виданнях XVII-XVIII ст., про що свідчить кілька її перевидань [15, С. 72-73]. Скворода, як гарний учень, не тільки дослідив та апробував емблематичне мислення за цією збіркою малюнків, а й застосував здобутий досвід на практиці, втілюючи його в авторській, як наголошують дослідники, емблемі фонтану. Отже, значення цього малюнку для Сквороди – виняткове, покладене на образ з його уяви і суголосне його власній концепції людини.

Філософський діалог «Разговор, называемый алфавит...» ведеться під гаслом дельфійських мудреців «Пізнай себе» [5, с. 139]. А додана емблематична візуалізація, що красномовна, апелює до невидимого. Малюнок не унаочнює сентенцію, а радше висуває загадку. Напис, крім заголовку «нерівна всім рівність», містить ще й коментар: «Льются из разных трубок разные токи // в разные сосуды...» [10, с. 524]. За написаним має читатися неписане (мораль). Повніша версія підпису звучить так: «Льются из разных трубок разные Токи в разные Сосуды, вокруг Фонта'на стоя'щие. Ме'нший сосуд ме'н'е им'ет. Но в том ра'вен есть бо'льшему, что ра'вно есть по'лный» [10, с. 699]. Але й це не все. Д. Чижевський розширює контекст, продовжуючи цитату: «И что глуп'е, как равное равенство, которое глупцы в мир введут всеу покушаются!» І навіть збагачує оптичну метафору – аудіальною: «Вс'т... дарованія, столь

различныя, един и той же Дух святыи д'йствует. Так как наприм'т, в мусикийском орган'т один воздух разные чрез различные трубки голоса производит...» [14, с. 183].

Так відзначений Ушкаловим «універсальний принцип» синтезується з принципом різноманіття й індивідуалістичною етикою: «шлях кожної окремої людини є індивідуальний шлях, що має значність лише для неї самої» [14, с. 183]. Тому універсальність не є уніфікація.

На акварельному малюнку разом з «прочитаними» символами є непрочитані. Так, до поля уваги дослідників обов'язково потрапляє сам фонтан і посудини довкола: чаша, амфора (тиква), лекіф (банька), кошик. Здебільшого ця сквородинівська ілюстрація читається як «унаочнення для обґрунтування ейдосів щастя та сродної праці, акцентуючи на різнопропорційній тожсамості у кожній людині» [12, с. 37]. Однак цей малюнок також містить деталі, досі не описані й не розтлумачені, які, однак, теж впливають на сприйняття глядача і навряд чи можуть бути випадковими чи несуттєвими у такому типі зображення як емблема. Зокрема, нам не довелося знайти тлумачень щодо огорожі довкола фонтану чи щодо в'юнкої рослини на цій огорожі. Так само немає аналізу окремих асиметричних деталей огорожі (зверху у лівій її частині, де огорожа двічі «врізається» у фонтан) чи самого фонтану (основа фонтану).

Чи випадковість, що фонтан Сквороди – подвійний? І чому навколо подвійного фонтану зображено тільки чотири посудини? Одна з них – плетений кошик (за матеріалом – дерев'яний), який хоч і спроможний прийняти в себе найбільше води і, отже, наповнитися швидше, та, очевидно, не здатен її втримати. Натомість чаша (за матеріалом – металева: золото, срібло, мідь тощо) досить відкрита для швидкого наповнення і водночас ціла, тобто не втрачає жодної краплі. Амфора і лекіф (за матеріалом – глина чи скло) – обидва з вузькими горлами, тому наповнюватися будуть довше, оскільки менше крапель за раз потраплятиме в них. Проте вся вода, що потрапить всередину, збережеться без втрат, аж поки рідина, що прибуває, не перевищить вміст ємності. О. Воропай, безвідносно до цього малюнку, тлумачить глечик з водою як символ схованої у формі життєвої сили [2, 170]. Отже, вода з фонтану може символізувати не тільки «щастя» чи «Божу благодать», а й «життєву силу» (відповідно, сам фонтан – джерело цієї сили), що не суперечить ключовій тезі і, значить, інтонаційно її посилює.

Але є тут і дисонанси: кошик, амфору, чашу чи лекіф – споріднює пасивність. Їх мав сюди хтось принести і розмістити на потрібній відстані і під правильним кутом, щоб вода в принципі потрапляла в них. Значить, відстань, кут, час, спосіб доставки, форма і якість ємності, її чистота, вік, оздоблення – все це має значення, але не для самих посудин. Вони не беруть, а приймають. Це – відкритість до «діалогу» без зворотнього зв'язку, що таким чином приречений лишатися монологом (навіть якщо це – рефлексія самопізнання). Ця німота і відкритість можуть свідчити не тільки про пасивність, а ще й про її детермінанти – насилля й уразливість. Ні припинити, ні дозувати, ні тим більше керувати цим процесом

посудини не можуть. Від них нічого не залежить. Цілий глечик, так само як і шербатий, може будь-якої миті тріснути. Більше того, їх набирають, щоб спорожнити. Що від того глечикам? Вони – просто трансфери. Вони не можуть вибирати краплі з потоку, що падає в них. Не вони опікуються тим, як опинитися у правильному місці у правильний час. Їм немає потреби знати, де і коли опинитися. А ті, хто знають і опікуються, невільні обирати місце, де цьому фонтану бути.

Фонтан Скворода уподібнює Богу, і тому глибоко символічним є те, що «менший сосуд мене имет, но в том равен есть большему, что равно есть полный» [10, с. 435]. Фонтан як повнота – плинний, перманентно поповнюваний, марнотратний, нестриманий / нестримний, не спроможний втримати більше, ніж дозволяє його форма і, отже, це – обмежена повнота, бо він сам «потерпає» від сили, що його живить... Якщо цей фонтан – «турбота» чи «благо», то вони не адресні, а сліпі й егоцентричні: фонтану байдуже, чи будуть довкола нього ємності.

Навряд чи випадковим у малюнку є і те, що фонтан у Сквороди має два струмені (як у кожної людини – двоє батьків). Філософ у підписі підкреслює, що з «різних трубок» ллються «різні токи» у різні посудини. Тобто акцент робиться на тривірній диференціації. Крім того, впадає в око, що посудини довкола фонтану розташовані навхрест: їх тільки чотири і вони чітко зорієнтовані за сторонами світу чи за сезонами: географія накладається на хронологію. Кожна посудина оздоблена власним орнаментом, та чи вкладався в це якийсь особливий сенс? Чітко визначений статичний центр – фонтан – своїми обрисами нагадує в'язку книг (і, отже, дельфійське «пізнай себе тут значить «прочитай себе»), увінчану чашею-лутерієм. Ця чаша збоку своєю С-образністю нагадує місяць. Фонтан огорожено парканом, який обвивають квіти на кшталт в'юнків. І якщо два роздвоєні струмені води дугоподібно падають у чотири посудини (повторюючи С-образність чаші) і цю ж с-образність віддзеркалюють ручки кошिका, то два в'юнки звивисто (в S-формі С перетікає у своє дзеркальне відображення і навпаки, що – через Наркіса – навіює алюзію на афоризм «Пізнай себе»), тягнуться до води, жодна крапля якої їм не дісталася. Отже, вода з фонтану не всім доступна. Рослини симетрично віддзеркалюють S-форму, так само, як ручки амфори-тикви. Якщо їх поєднати, складеться знак безкінечності. Зацикленість чи вічність?

Фонтан – тривірневий, так само як і будь-який глечик (відповідність макрокосму – мікркосму), і, отже, чітко вказує на архетип світового дерева в його окультуреній формі. На цю тривірневність зважає і Колтакова: «емблема, втілюючи тричленну структуру, корелює з трьома світами в теорії Г. Сквороди (макркосмом, мікркосмом та світом символів – Біблією)... й орієнтована на інтерпретацію стосовно окремої людини та її місця у світі» [5, с. 142]. Два потужні струмені, що вириваються з фонтану, додають динаміки і накладаються на умовний хрест, що утворюють глечики (символи води накладаються на символи вогню / сонця). О. Солецький звертає увагу, що «Скворода наділяє акваобрази тими ж конотаціями, що і сонце, і розглядає їх в одному смислому ряді...

Як символи першоматерії, вода та сонце у Сквороди набувають статусу універсальних метафізичних категорій» [12, с. 38]. І далі він додає: «вода», як і сонце, у Г. Сквороди є засобом означення поняття Бога, його присутності в людині...» [12, с. 39]. І, таким чином, універсальну рівно-цінність кожної людини за її «божественним змістом».

Фонтан марнотратний і нерозбірливий. Крім того, всупереч міфологічному уявленню про життєдайний дощ, що падає з небес на землю, роздвоєний фонтан Сквороди струменить з-під землі – і здебільшого в неї ж і повертає свої води, окрім тієї, що потрапила до ємностей і встигла випаруватися. Колообіг води в природі циклічний. Але не у Сквороди. Його фонтан не відбиває цього природного циклу, оскільки жодна крапля не падає поза посудиною. Це викликає враження, що всі ці посудини, по суті, – бездонні. Інакше всі вони, крім кошिका, досить швидко б наповнилися і самі почали б «фонтанувати», проливаючи воду через край.

Хоча вода летіє «не з неба», символічне «небо» у сквородинівського фонтану є, якщо читати його за структурою світового дерева. Отже, глечики «ловлять небо»: І. Пошивайло зауважує, що серед українців побутувало уявлення про посудину як небесне вмістище [7, с. 185]. Отже, знову маємо у Сквороди синкретичне переплетення дохристиянської й християнської метафорики міфів, на що, зокрема, звертає увагу дослідниця Н. Колтакова: Скворода «залучає і язичницький, і християнський контексти» [5, 139]. О. Солецький пише про перехресну сигніфікацію сквородинівських акваобразів, «введених з фольклорного і біблійного контекстів» [12, с. 41]. Таким чином, емблема фонтану, по суті, читається, як палімпсест.

Крім того, деконструктивний підхід підказує нам, що стереотип про гравітацію змушує нас читати з малюнку, що саме фонтан «роздає» воду. Проте в самому малюнку не фіксовано напрям потоків і, отже, немає візуальних перепон мислити плин потоків навпаки: з глечків, чаші та кошिका - до подвійного гирла фонтану. Значить, можна прочитати і так, що саме «люди» живлять «бога»? А феноменальна влучність потоків (жодна крапля не проливається) навіює думку про закритий цикл потоків в системі «фонтан – ємності», де фонтан - одна з взаємозалежних складових системи.

Сам афоризм «нерівна всім рівність», звідки В. Стеценко вичитує «етичний плюралізм» Сквороди [Стеценко, 125], - виразно бароковий: гра словами, позірна тавтологічність, парадоксальність на межі з абсурдом, багаторівнева смислова переобтяженість. Якщо читати його граматологічно, оприявниться його «логоцентричність»: дуалістична метафорика (бінарні опозиції типу дух-тіло; імпліцитна етична шкала, запит на наявність/присутність/енергію).

Висновки. Григорій Савич у своїй емблемі продовжує культурно-історичну тяглість антропологічного виміру символів «посуду» навколо фонтану. Апелюючи через зір до невидимих палімпсестів, барокова емблема насичена язичницько-християнською міфологією: вода фонтану може символізувати «щастя», «Божу благодать» «життєву силу» чи першоматерію,

залежно від прочитання. При цьому сама структура фонтану відповідає трирівневій структурі світового дерева. Значення емблематичного малюнку Сковороди виняткове, бо презентує з його уяви концепцію людини як трансфера у замкненій системі. Відповідно, місія кожної людини дещо пасивна і нарцистична, бо тільки «зазирнувши в себе» (дзеркало води), можна пізнати «Бога»/благодать / щастя чи життєву силу тощо. Важливим нюансом є не тільки те, що універсальність в цій концепції жодним чином не пов'язана з уніфікацією, а й те, що фонтан – двоїстий і розкладається на чотирипроменевий хрест. Сковорода послідовно наполягає на універсальному різноманітті, прибігаючи не тільки до візуальних (фонтан і різні посудини), а й до аудіальних метафор (музика органу).

Список літератури

1. Варнавська І. Вплив ідей Г. Сковороди на становлення суспільної думки // Філософські обрії сьогодення. Збірник наукових праць / за заг. ред. Берегової Г.Д., Рупташ Н.В. Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018. С. 159-160.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. К.: МВП Оберіг, 1991. Т.2. 447 с.
3. Донченко О. І. Система суспільно-політичних поглядів Г.Сковороди. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 3. С. 15-19.
4. Загадки. К.: Дніпро, 1987. 158 с.
5. Колтакова Н. Григорій Сковорода та естетика бароко: емблема як образ світу // Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. Т. 40. Донецьк : Український культурологічний центр, Східний видавничий дім, Донецьке відділення наукового товариства ім. Т. Шевченка, Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2014. С. 138-144.
6. Лавренко С. Щастя та його пошуки у морально-етичній філософії Г. С. Сковороди. New Collegium, 2020. С.59–62.
7. Пошивайло І. Феноменологія гончарства. Семіотико-етнологічні аспекти. Опішне: «Українське народознавство», 2000. 414 с.
8. Прислів'я та приказки: Природа. Господарська діяльність людини / Упор.М.М. Пазяк. К.: Наук.думка, 1989. 480с.
9. Рик М. Релігійний символізм у творчості Г. Сковороди // Гуманітарний вісник. 2016. № 38. С. 84-93.
10. Сковорода Г. Повне зібрання творів: у 2 т. К.: Наук. думка, 1973. Т. 1. 531 с.; Т. 2. 574 с.
11. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів / за ред. проф. Л. Ушкалова. – Харків – Едмонтон – Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. 1400 с.
12. Солецький О. Емблематичні палімпсести Григорія Сковороди // У пошуках єдиної основи: Метафізичний спектр українського письменства XI-XVIII ст.:збірник наукових праць [У надзаг.: Львівська медієвістика. – Вип.6]. Львів: Артос, 2020. С.154-179.
13. Ушкалов Л. Потебня і Сковорода: ловитва невловимого птаха. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія». № 74. С. 7–16. URL: <https://periodicals.karazin.ua/philology/article/view/6660>
14. Чижевський Д. Філософія Г. С. Сковороди. Харків, 2004. 272 с. Режим доступу: <http://litopys.org.ua/chysk/chysk.htm>
15. Шевчук Т. Емблематичні збірки XVII – XVIII ст. у рецепції Г. Сковороди // Слово і Час. 2010. № 7. С. 71-84.

References (transliterated)

1. Varnavska I. "Vplyv idei H. Skovorody na stanovlennia suspilnoi dumky [The influence of H. Skovoroda's ideas on the formation of public opinion]" // *Filosofski obrii sohodennia. Zbirnyk naukovykh prats [Philosophical horizons of today. Collection of scientific works]* / za zah. red. Berehovoї H.D., Ruptash N.V. [Ed. by Beregova H. D., Ruptash N. V.]. Kherson: DVNZ «KhDAU», 2018. P. 159-160.
2. Voropai O. "Zvychai nashoho narodu. Etnohrafichnyi narys [Customs of our people. Ethnographic essay]" K.: MVP Oberih, 1991. Vol. 2. 447 p.
3. Donchenko O. I. "Systema suspilno- politychnykh pohliadiv H.Skovorody [The system of H.Skovoroda's socio-political views]". *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal [Juridical scientific and electronic journal]*. 2021. №3. С. 15-19.
4. Zahadky [Riddles]. K.: Dnipro, 1987. 158 c.
5. Koltakova N. "Hryhorii Skovoroda ta estetyka baroko: emblema yak obraz svitu [Hryhorii Skovoroda and Baroque Aesthetics: Emblem as an Image of the World]" // *Donetskyi visnyk Naukovoho tovarystva im. Shevchenka. Vol. 40. Donetsk : Ukrainykyi kulturolohichnyi tsentr, Skhidnyi vydavnychiy dim, Donetske viddillennia naukovoho tovarystva im. T. Shevchenka, Donetskyi oblasnyi instytut pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity*, 2014. P. 138–144.
6. Lavrenko S. "Shchastia ta yoho poshuky u moralno-etychnii filosofii H. S. Skovorody [Happiness and its search in the moral and ethical philosophy of H. S. Skovoroda]". *New Collegium*, 2020. P. 59–62.
7. Poshyvailo I. "Fenomenolohiia honcharstva. Semiotyko- etnologichni aspekty [Phenomenology of pottery. Semiotic and ethnological aspects]". *Opishne: «Ukrainske narodoznavstvo»*, 2000. 414 p.
8. "Prysliv'ia ta prykazky: Pryroda. Hospodarska diialnist liudyny [Proverbs and sayings: Nature. Human economic activity]" / Ed. by M. M. Paziak. K.: Nauk.dumka, 1989. 480 p.
9. Ryk M. "Relihiinyi symbolizm u tvorchosti H. Skovorody [Religious symbolism in H. Skovoroda's works]" // *The Journal of Humanities*, 2016. № 38. P. 84–93.
10. Skovoroda H. *Povne zibrannia tvoriv [Complete collection of works in 2 vol.]: u 2 t. K.: Nauk. dumka, 1973. Vol. 1. 531 p.; Vol. 2. 574 p.*
11. Skovoroda H. *Povna akademichna zbirka tvoriv [Complete academic collection of works] / Ed. by prof. L. Ushkalov. Kharkiv – Edmonton – Toronto: Mайдan; Vydavnytstvo Kanadskoho Instytutu Ukrainykykh Studii [Publishing House of the Canadian Institute of Ukrainian Studies]*, 2011. 1400 p.
12. Soletskyi O. "Emblematychni palimpsesty Hryhorii Skovorody [Emblematic palimpsests of Hryhorii Skovoroda]" // *U poshukakh yedynoi osnovy: Metafizychnyi spektr ukrainskoho pysmenstva KhI-KhVIII st.:zbirnyk naukovykh prats [U nadzah.: Lvivska mediievistyka. – Vyp.6]*. Lviv: Artos, 2020. S.154-179.
13. Ushkalov L. "Potebnia i Skovoroda: lovytva nevlomoho ptakha [Potebnya and Skovoroda: catching an uncatchable bird]" // *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series "Philology"*. № 74. P. 7–16. URL: <https://periodicals.karazin.ua/philology/article/view/6660>
14. Chyzhevskiy D. *Filosofia H. S. Skovorody. Kharkiv, 2004. 272 p.* URL: <http://litopys.org.ua/chysk/chysk.htm>
15. Shevchuk T. *Emblematychni zbirky XVII – XVIII st. u retseptsii H. Skovorody [Emblematic collections of the XVII – XVIII centuries. in the reception of G. Skovoroda]* // *Slovo i Chas*. 2010. № 7. P. 71-84.

Надійшла (received) 01.11.2021

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Гайдамачук Ольга Володимирівна (Гайдамачук Ольга Владимировна, Haidamachuk Olha Volodymyrivna) – старший викладач кафедри українознавства, культурології та історії науки Харківського національного університету «Харківський політехнічний інститут»; м. Харків, Україна; ORCID: 0000-0002-0005-1380

Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства, № 1 2021

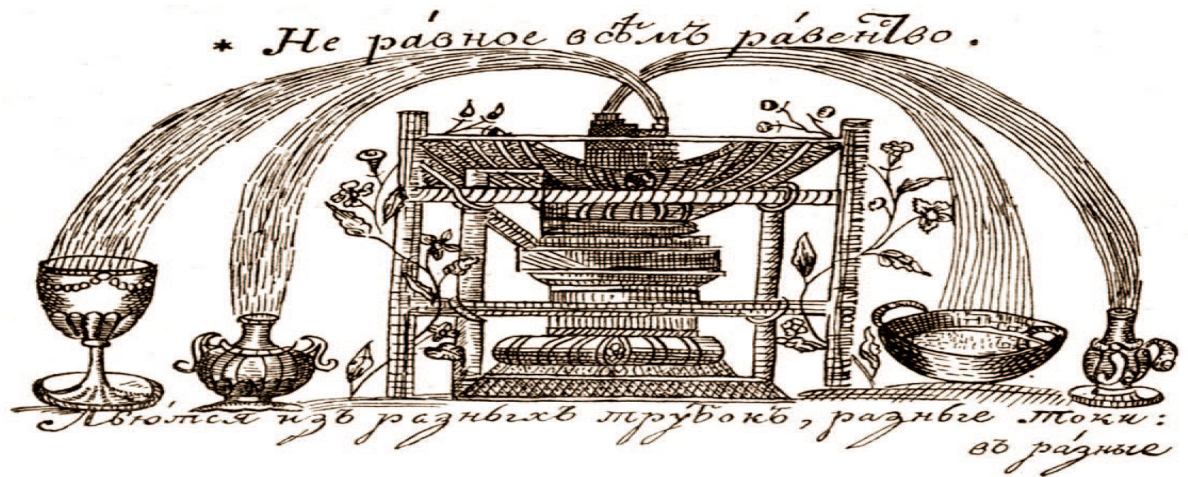


Рисунок 1 – Виконаний Г. Сковородою емблематичний малюнок фонтану.